

СТОПАНСКА АКАДЕМИЯ „Д. А. ЦЕНОВ“
Факултет „Финанси“
Катедра „Финанси и кредит“

Докт. Кристи Христова Маринова

D03021892

АВТОРЕФЕРАТ

върху дисертация

за присъждане на научната и образователна степен „доктор“

(по икономика) по докторска програма

„Финанси, парично обръщение, кредит и застраховка“ (Финанси)

на тема:

УПРАВЛЕНИЕ НА БАЛАНСОВИТЕ ПОЗИЦИИ
И ПРЕВЕНЦИЯ ПРИ БАНКОВА
НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ: РЕГУЛАТОРНИ
ПРЕДИЗВИКАТЕЛСТВА И ЕМПИРИЧНИ
СВИДЕТЕЛСТВА

Научен ръководител:

Проф. д-р Андрей Боянов Захариев

Свищов

2020 год.

Дисертационният труд е обсъден и насочен за защита на заседание на катедрения съвет на катедра „Финанси и кредит“ при Факултет „Финанси“ на Стопанска академия „Д. А. Ценов“ – гр. Свищов, проведено на 13.07.2020 г.

Данни за дисертационния труд:

Брой страници – 191

Брой фигури – 46

Брой таблици – 10

Брой литературни източници – 208

Брой публикации на дисертанта – 4

Защитата ще се проведе на 09.10.2020 г. от 11:00 ч. в Заседателна зала „Ректорат“ на СА „Д. А. Ценов“.

Материалите по защитата са на разположение в отдел „Докторантура и академично развитие“ на СА „Д. А. Ценов“.

СЪДЪРЖАНИЕ НА АВТОРЕФЕРАТА

I. Обща характеристика на дисертационния труд	4
1. Актуалност на темата	4
2. Обект и предмет на изследването.....	7
3. Изследователска теза	7
4. Цел на дисертационния труд.....	7
5. Задачи и методология на изследването	8
6. Ограничителен обхват на изследването	9
7. Структура на изследването	9
8. Приложимост на резултатите от изследването	12
II. Основно съдържание на дисертационния труд.....	13
Глава първа. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА БАНКОВИТЕ БАЛАНСОВИ ПОЗИЦИИ И БАНКОВАТА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ	13
Глава втора. МЕЖДУНАРОДЕН ОПИТ И МЕТОДИЧЕСКИ СТАНДАРТИ ЗА ПОЛИТИКА ПО ПРЕВЕНЦИЯ СРЕЩУ БАНКОВА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ	17
Глава трета. МЕТОДИЧЕСКИ, РЕГУЛАТОРНИ И ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА БАНКОВАТА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ	28
Заклучение	39
Библиография към автореферата.....	40
III. Насоки за бъдещи изследвания по темата на дисертацията	42
IV. Справка за научните и научно-приложни приноси в дисертационния труд.....	43
V. Списък с публикациите на докторанта	45
VI. Справка за съответствие с националните изисквания по Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав в Република България.....	46
VII. Декларация за оригиналност на дисертационния труд	47

I. Обща характеристика на дисертационния труд

1. Актуалност на темата

Банковата система е ключов компонент от националната и глобалната икономики. Нейната класическа конструкция е йерархично изградена на двузвенеен принцип като водеща е ролята на основния национален банков институт: централната банка. В нейните регулаторни правомощия е „...да поддържа ценовата стабилност чрез осигуряване стабилността на националната парична единица и провеждане на парична политика в съответствие с изискванията ... „ (вж. чл. 2 (1) от Закона за БНБ). Допълнително, в ЗБНБ, е вменен ангажимента „...да регулира и осъществява надзор върху дейността на другите банки в страната с оглед поддържане стабилността на банковата система и защита интересите на вложителите.“ (вж. чл. 2(6) от ЗБНБ).

Регулаторната функция на централния банков институт намира проявление и в определянето с наредба „... на задължителните минимални резерви, които банките са длъжни да поддържат при нея, метода за изчисляването им, както и условията и случаите за плащане на лихва върху тях“; вкл. и утвърждаването „... с наредба други условия и изисквания за поддържане стабилността на кредитната система.“ (вж. чл. 41 (1), т. 1 и 2 от ЗБНБ). В правомощията на УС на БНБ е вменено правото за издаване на лицензи на банки, а също така и правото на отказ от издаване и отнемане на вече издадени лицензи (вж. чл. 16, т. 15 от ЗБНБ). С особена тежест в регулаторната уредба и практика е и правомощието на УС на БНБ за вземане решение за поставяне на банки под особен надзор по ред и при условия, които подлежат на определяне в Закона за кредитните институции (вж. чл. 16, т. 15 от ЗБНБ).

В много отношения, така изведения кратък преглед на устройството на банковата система и нейните основни регулаторни правомощия потвърждават наличието на воля в законодателя да йерархира, субординира и нотифицира звената в банковата система по начин, гарантиращ запазване стабилността на самата система. Самата структура на управление на БНБ дава много широки правомощия на банковия надзор, който фактически превръща разписаната отговорност в постоянен информационен поток от отчети, указания, регулации, мерки и действия в посока поддържане стабилността в банковата система.

При всички обстоятелства обаче банковата система в своето фундаментално ниво – кредитните институции – може да се окаже обект на неблагоприятно стечение на обстоятелства с външен, макроикономически характер, или обстоятелства със зловреден, вътрешно-управленски характер или на комбинация от посочените две неблагоприятни влияния. Когато е налице такава ситуация или комбинация от неблагоприятни влияния, банковата система може да се окаже, че е поставена под натиск на стабилността като звената, поели непремерени рискове отчетат такъв обем „токсични активи“, който да „зарази“ каскадно цялата система, поради ефект на взаимната свързаност чрез кредити и депозити на търговските банки.

Подобна „интоксикация“ изисква прилагане на комплекс от мерки, подробно разписани в Закона за банковата несъстоятелност, които водят до временно или постоянно делицензиране на „токсичната“ кредитна институция, вкл. и до назначаване на нов мениджмънт, през квестори до синдици. Този етап от жизнения цикъл на банковата институция поражда две алтернативи: оздравяване чрез мерки и програма за подкрепа; или перманентно прекратяване съществуването на съответната кредитна

институция.¹ Търговските банки обаче не са само юридически лица с ограничено влияние и намеса в икономическия живот и паричнокредитния оборот в дадена икономика. Те са и международни оператори в платежните системи. В пасива на техните баланси има хиляди депозанти, респ. вложители², които срещу доверието за сигурност и възвращаемост привеждат в действие спестовната функция на парите. Статутът на вложител се придобива при депозиране на средства на влог в ТБ.

В актива на баланса стоят кредитополучателите, които от своя страна ползват привлечените в пасива ресурси под формата на кредити с различно предназначение. Това са практически два типа клиенти, всеки със свои интереси и законова защита. Ключовата разлика обаче между тях, е че по законодателен път интересите на депозантите са защитени чрез Закона за защита на влоговете в банките (ЗГВБ) с релевантната институция Фонд за гарантиране на влоговете в банките (ФГВБ).

Мащабът на гаранция е лимитиран за България до 196 000 лв. (чл. 9 от ЗГВБ), като е използвана формулировката „на едно лице в една банка“. Ролята на фонда е да „... изплаща задължения на съответната банка към нейни вложители до гарантираните размери, когато БНБ е отнела издадената лицензия за банкова дейност“ (чл. 23 от ЗГВБ) на дадена ТБ. Също така, при наличие на претенция за размер на влога над горния лимит се прилага следното правило: „За вземанията си над полученото от фонда вложителите се удовлетворяват от имуществото на банката в съответствие с действащото законодателство.“ (чл. 23 (10) от ЗГВБ). Интересите на клиентите – кредитополучатели, от своя страна, могат да бъдат силно

¹ Заб. В дисертационния труд се приемат за еквиваленти понятията „кредитна институция“ (КИ) и „търговски банки“ (ТБ).

² Заб. В дисертацията под вложител се разбира определеното по нормативен път в ЗГВБ, както следва: „...лице, което има право съгласно приложимите законови и договорни условия да получи паричните средства по банкова сметка или кредитните салда, произтичащи от временните положения в резултат на обичайни банкови сделки.“ (§1, т. 3 от Преходните разпоредби на ЗГВБ).

увредени поради активиране, в случай на банковата несъстоятелност, на клаузата по договора за кредит на „предсрочна изискуемост“.

2. Обект и предмет на изследването

На тази основа за **обект** на изследването се определя банковата несъстоятелност. **Предметът** на разработката фокусира върху проблемите при управлението на балансовите позиции и превенцията при банкова несъстоятелност от гл. т. на регулаторните предизвикателства и емпиричните свидетелства.

3. Изследователска теза

Тезата в дисертацията се свързва с твърдението, че *управлението на балансовите позиции и превенцията при банкова несъстоятелност е нова и предизвикателна област от компетенции пред съвременния банков и финансов мениджмънт в която по пътя на анализ, стрес тестове, ресурсна осигуреност на Фонда за гарантиране на влоговете в банките, ефективни правозащитни механизми и рационални действия на надзорните органи могат да се ограничат системните щети от несъстоятелността и аргументират подобрения в регулаторно-нормативната рамка, водещи да опазване на обществения интерес.*

4. Цел на дисертационния труд

Целта на дисертацията е *да се изследва в теоретико-приложен план управлението на балансовите позиции и превенцията при банкова*

несъстоятелност като нова и предизвикателна област от компетенции пред съвременния банков и финансов мениджмънт, в която чрез комплекс от мерки и действия с институционален, регулаторен и правозащитен характер могат да се ограничат щетите за основните икономически агенти от несъстоятелността и изведат предложения за усъвършенстване на регулаторната рамка, осигуряващи защита на обществения интерес и по-добра превенция срещу банкови кризи, породени от несъстоятелност на кредитна институция.

5. Задачи и методология на изследването

Изследователските задачи се формулират, както следва:

Първо. Да се направи критичен преглед на правилата за структуриране на банкови балансови позиции, както и на теоретичните открития и регулаторни развития на банковия ликвидационен баланс при управлението на банковата несъстоятелност.

Второ. Да се представи критичен анализ и оценка на регулаторната уредба и методически стандарти за провеждане на професионална банкова политика като форма на превенция срещу банкова несъстоятелност с приложен анализ и оценка на балансови позиции и показатели на бенчмарк кредитна институция като пример за банков мениджмънт с „грижата на добър стопанин“.

Трето. Да се изследва в генезис, емпирика и еволюция най-тежкия за периода на българско еврочленство проблем в българската финансово-кредитна система – банковата несъстоятелност на КТБ, вкл. предизвикателствата и проблемите по управление балансовите позиции по ликвидационния баланс при максимална защита на обществения интерес.

Четвърто. Да се развият и структурират методическите основи на стрес-тестовите като съвременен метод за превенция и ранно предупреждение за потенциални банкови кризи и решения за делицензиране чрез процедура по банкова несъстоятелност.

В методологичен аспект изследването се базира върху използването и прилагането на сравнителния анализ, методите на дедукцията и индукцията, графичен метод, корелация и регресия, статистически методи за анализ и др.

6. Ограничителен обхват на изследването

Изследователските търсения в дисертационния труд, в тяхната теоретична и емпирична част, се ограничават в своя обхват до точно определени аспекти на банковата несъстоятелност. Извън обхвата на дисертацията остават свидетелствата за банкова несъстоятелност в България след промените от 1989 год. до приемането ни в ЕС, както и ефекта на COVID-19 върху банковата система. Самата проблематика по декапитализацията на КТБ е обект на действия на правозащитната система и по нея отношение може да се вземе след окончателно произнасяне на компетентните органи. На тази база в изследването се работи само с публични източници на информация, които могат да бъдат установени в статистиката на БНБ, търговския регистър и др. подобни.

7. Структура на изследването

Дисертационният труд е с общ обем 220 стандартни страници, структуриран във въведение, три глави, заключение, библиография и приложения по следния начин:

СПИСЪК НА ИЗПОЛЗВАНИТЕ СЪКРАЩЕНИЯ

ВЪВЕДЕНИЕ

Глава първа. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА БАНКОВИТЕ БАЛАНСОВИ ПОЗИЦИИ И БАНКОВАТА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

1. Теоретични аспекти на балансовите позиции на банката
 - 1.1. Регулаторен подход за банкови балансови позиции
 - 1.2. Счетоводен подход за банкови балансови позиции
 - 1.3. Пазарен подход за банкови балансови позиции
 - 1.4. Борсов подход за банкови балансови позиции
 - 1.5. Фискален подход за банкови балансови позиции
 - 1.6. Управленски подход за банкови балансови позиции
2. Банкова несъстоятелност и ликвидационен банков баланс
 - 2.1. Регулаторни механизми за реакция при банкова несъстоятелност
 - 2.2. Операции в актива на банковия ликвидационен баланс
 - 2.3. Операции в пасива на банковия ликвидационен баланс

Глава втора. МЕЖДУНАРОДЕН ОПИТ И МЕТОДИЧЕСКИ СТАНДАРТИ ЗА ПОЛИТИКА ПО ПРЕВЕНЦИЯ СРЕЩУ БАНКОВА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

1. Критичен анализ на международния опит за управление на кризи в кредитната система при банкова несъстоятелност
2. Емпирични свидетелства и нормативи за банкова политика като метод за превенция срещу банкова несъстоятелност
3. Бенчмарк стандарти за качество на управлението на балансовите позиции на банката

ГЛАВА ТРЕТА. МЕТОДИЧЕСКИ, РЕГУЛАТОРНИ И ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА БАНКОВАТА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

1. Банкова несъстоятелност на КТБ: емпирични свидетелства и регулаторни норми за осребряване имуществото на банката

2. Стрес-тестовете като надзорен механизъм за действие и противодействие при банкова несъстоятелност

3. Финансов анализ и оценка на тенденциите в балансовите позиции на КТБ и банковата система на България в периода 2009-2019 год. като метод за ранно предупреждение при банкова несъстоятелност

ЗАКЛЮЧЕНИЕ

ПРИЛОЖЕНИЯ

Приложение 1. Капиталово структуриране, кредитен портфейл и операции между свързани лица-кредитополучатели, установени в Доклад от 23.9.2015 г. на AlixPartners до синдика на КТБ (с групировка и систематизация)

Приложение 2. Извлечения от Частична сметка за разпределение на налични суми между кредиторите на КТБ АД (Н) с приети вземания по чл.69,ал.1 от ЗБН с указан ред по чл. 94, ал. 1 от ЗБН, обявени в Търговския регистър

Приложение 3. Извлечение от Списък по чл. 64, ал. 2 от ЗБН на вземания, приети от синдика на КТБ АД (Н), по които не са направени възражения в съда (ДВ, бр. 83, 22.10.2019 г.)

Приложение 4. Моделиране балансовите позиции на банковата система и на КТБ за 2013 год. на база тримесечни данни за 2009-2012 год. чрез трендов модел за прогнозиране с отстранен сезонен компонент

Теоретичният фундамент на изследването обхваща проучване на над 200 източника в научната периодика у нас и в чужбина, нормативна уредба и статистически масиви с данни. Систематизираният масив от научна периодика и изследвания има както теоретична, така и емпирико-приложна стойност. В него са изследвани и ефектите от глобални шокове върху водещи кредитни институции, които често формират условия за изпадане в деликатния и предизвикателен етап от банковия капиталов мениджмънт – банковата несъстоятелност.

8. Приложимост на резултатите от изследването

Развитите в дисертационния труд теоретични разсъждения и изводи, както и най-вече емпиричните резултати от изследването, имат за цел да подкрепят разбирането, че банкова несъстоятелност е такава процедура по управление (чрез назначени по определен ред лица – квестори или синдици) на банка, след потвърдено от компетентен съд решение на УС на ЦБ за отнемане на лиценза за банкова дейност, вкл. описаното в чл. 13 (1) от ЗБНБ, което решение се инициира при строго нормативно разписани обстоятелства, уточнени в чл. 36 (2) от ЗКИ. Тя преминава през етап на управление на балансовите позиции (вземанията и задълженията) с осребряване на имуществото и приключва с решение на съда по несъстоятелността при изплащане на задълженията, или изчерпване на масата на несъстоятелността (чл. 105, ал. (1) от ЗБН), което включва и съдебно постановяване на заличаването на банката от търговския регистър. В този смисъл изследването потвърждава важността на процедурите по несъстоятелността именно от позицията на постигането на максимална защита на обществения интерес и реинтеграция на активите и пасивите на банката в несъстоятелност в кръгооборота на паричните потоци в националната икономика.

II. Основно съдържание на дисертационния труд

Глава първа. ТЕОРЕТИЧНИ ОСНОВИ НА БАНКОВИТЕ БАЛАНСОВИ ПОЗИЦИИ И БАНКОВАТА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

Изследователската хипотеза, която се тества в глава първа се формулира, както следва: Банковата несъстоятелност е кризисно явление в банковата практика, чието теоретично моделиране, регулаторно управление и емпирично изследване формира потребност от перманентно усъвършенстване на нормативната уредба и надзорните правомощия на централния банков институт, както и възможностите за управление на балансовите позиции на банката. Водещата изследователска задача в глава първа е да се направи критичен преглед на правилата за структуриране на банкови балансови позиции, както и на теоретичните открития и регулаторни рамки на банковия ликвидационен баланс при управлението на банковата несъстоятелност.

С оглед на така формулираната хипотеза и изследователска задача глава първа е структурирана в следните обособени части. В параграф 1 се полемизира върху теоретичните аспекти на банковите балансови позиции от позициите на фиска, регулатора, счетоводната функция, пазара, борсата и мениджмънта. В параграф 2 се развиват идеи за регулаторни правила при банкова несъстоятелност и тяхното влияние върху банковия ликвидационен баланс.

Кредитните институции са основна структурна компонента сред икономическите агенти в националната икономика, които пряко отговарят за функциите кредитиране и спестяване. Пълното или частично осъществяване на дейностите от кредитните институции се определя от издадения лиценз за извършване на банкова дейност от БНБ. Същата

лицензионна регламентация се отнася и до финансовите институции. Самата надзорна институция (БНБ) чрез механизма на лицензиране и вписване в съответния регистър ограничава и/или разрешава осъществяване на законово дефинираните дейности за двата типа институции. Именно за надзорни цели, кредитните и финансовите институции са задължени да прилагат унифицирани отчетни форми. Унификацията на отчетните форми позволява осъществяване на наблюдение, оценка и анализ на цялостната банкова система чрез математическо сумиране на записите по балансовите позиции и отчетите за дохода на опериращите на територията на България банки.

На тази основа в рамките изложението в глава първа се обобщават и извеждат следните по-важни изводи и констатации:

Първо. Съвременната банкова система се базира на строги правила за финансова отчетност. „Целта на тези отчети е въвеждането на рамка за финансово отчитане, която се основава на Международните счетоводни стандарти и Международните стандарти за финансови отчети (МСС/МСФО), приети от Европейската комисия, съгласно Регламент (ЕО) № 1606/2002 на Европейския парламент и на Съвета от 19 юли 2002 г.³“ Постигането на сравнимост между позициите в актива, пасива, дохода и паричния поток на поднадзорните лица – търговските банки – е фактически основната и водеща цел на БНБ, която се постига с въвеждането и задължителното прилагане на стандартизирана рамка за отчитане. Нещо повече, в своята цялост рамката за структуриране на позициите в баланса, отчета за приходите и разходите и отчета за паричния поток отговаря на философията на базелските регулаторни стандарти и е предмостие към прилагане на стандарта БАЗЕЛ II и бъдещо въвеждане на стандарта БАЗЕЛ III като ефективен отговор и противодействие на факторите, провокирали

³ Вж. <http://www.bnb.bg/BankSupervision/BSSDFinancialReports/index.htm>

глобалната финансова криза от 2008 г. На тази основа регулаторните стандарти за балансовите позиции, дохода и паричния поток в търговските банки са основа за изграждане на методика за анализ и оценка на платежоспособността.

Второ. Съгласно указанията на БНБ за изготвяне на отчетни форми за надзорни цели те съдържат финансова информация, разделена на два компонента: основна и допълнителна. Важно е и разграничението на приложимите седем водещи концепции за конструиране на балансовите позиции на търговската банка: регулаторен подход; счетоводен подход; пазарен подход; фискален подход; борсов подход; управленски подход; ликвидационен подход (Вж. фиг. 1).

Фигура 1. Концептуална матрица и подходи за изграждане на банкови балансови позиции

Източник: Собствено виждане на автора

Всеки от седемте подхода е както алтернатива, така и допълнение към останалите. Независимо от тяхното значително моментно припокриване, с оглед на функционирането на банковия бизнес като регулаторен такъв, е

важно да се отчете позицията и стандартите на БНБ за съставяне, подреждане и съдържателно формиране на отделните позиции в баланса на търговските банки. Трябва да се отбележи, че в основната си част регулаторния подход, прилаган от БНБ, следва международната практика и ангажиментите на България от членството в ЕС. Също така с оглед на преобладаващата чуждестранна собственост в капитала на функциониращите в България банки е логична и силната връзка между регулаторния и счетоводния подходи в частта приложение на Международните счетоводни стандарти (МСС) и Международните стандарти за финансови отчети (МСФО).

Трето. Банковата несъстоятелност поражда мерки и действия намиращи отражение както в актива, така и в пасива на банковия ликвидационен баланс. След като бъде обявена в несъстоятелност една банка, се изготвя списък на приетите вземания, съгласно чл. 64, ал. 1, чл. 65, ал. 1 от ЗБН. При съставянето на финансовите отчети на банка в несъстоятелност, се прилага счетоводен стандарт 13 – Отчитане при Ликвидация и Несъстоятелност, които отчети трябва да отговарят на изискванията в чл. 52, ал. 3 от ЗБН. Счетоводният стандарт изисква изготвянето на следните видове отчети: Изготвяне на първоначален ликвидационен баланс; Изготвяне на месечен и годишен ликвидационен баланс; Изготвяне на краен ликвидационен баланс. Първоначалният ликвидационен баланс се изгражда при спазване на следните правила: в актива на баланса трябва да се посочват активите по основни категории; в пасива на баланса се включва стойността от Списъка на приетите вземания, по които не са направени възражения, съгласно чл. 66, ал. 7, т. 1 от ЗБН. При съставянето на финансовите отчети на банка в несъстоятелност, следва да се имат предвид някои особености: Първо. Задължително е да се извърши оценка по чл. 52, ал. 1 от ЗБН, на вещите и имуществените права от масата на несъстоятелността, към датата на решението на съда за обявяване на

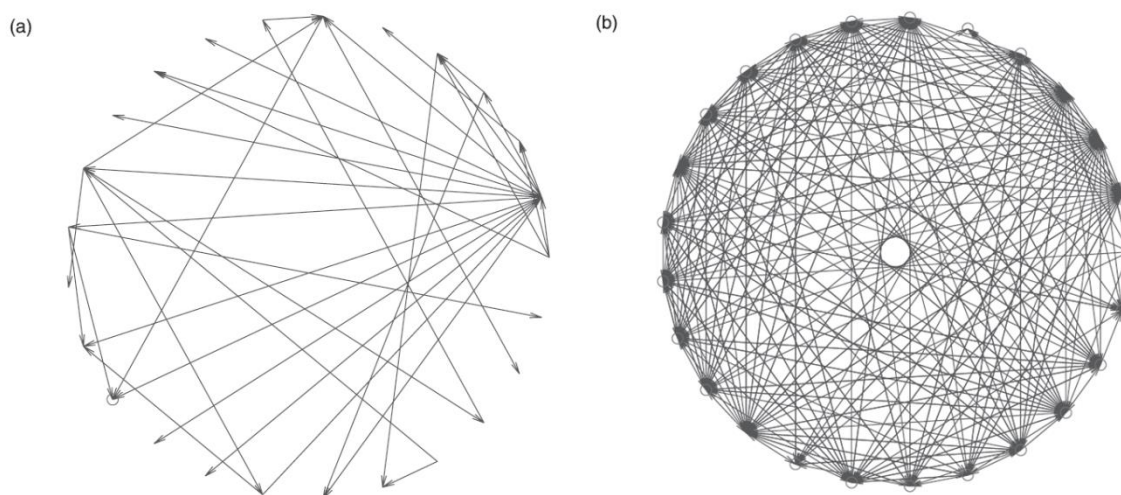
банката в несъстоятелност; Второ. На база на оценката да се изготви начален (встъпителен) ликвидационен баланс; Трето. Да се състави програма за осребряване, съгласно чл. 78 от ЗБН. Следвайки разписаните в ЗБН процедури синдика на банката в несъстоятелност следва да остойности позициите в актива и пасива, като паралелно защити обществения интерес чрез обезпечителни мерки и управление масата на несъстоятелността.

Глава втора. МЕЖДУНАРОДЕН ОПИТ И СТАНДАРТИ ЗА ПОЛИТИКА ПО ПРЕВЕНЦИЯ СРЕЩУ БАНКОВА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

Изследователската хипотеза, която се тества в глава втора се формулира, както следва: Чрез анализ и оценка на международния опит и налагането на методически стандарти за банкова политика се постига изграждане на надеждна регулаторна рамка за превенция срещу банкова несъстоятелност. Задачата в глава втора е да се представи критичен анализ и оценка на регулаторната уредба и методически стандарти за провеждане на професионална банкова политика като форма на превенция срещу банкова несъстоятелност с приложен анализ и оценка на балансовите позиции и показатели на кредитна институция като пример за банков мениджмънт с „грижата на добър стопанин“. С оглед на така формулираната хипотеза глава втора е структурирана в следните обособени части. В параграф 1 се изследват международните достижения в областта на управлението на кризи в кредитната система при банкова несъстоятелност. В параграф 2 се систематизират емпирични свидетелства и нормативи за банковата политика като метод за превенция срещу банкова несъстоятелност. В параграф 3 се развива апробиране на технология за аналитично обследване балансовите позиции на бенчмарк кредитна

институция с установяване на професионални стандарти за управление с „грижа на добър стопанин“.

В редица научни изследвания са обобщение и разкрити съвременни виждания за управлението на кризи в кредитната система при банкова несъстоятелност. Тези виждания извеждат политики за реакция при кризи, които имат своите плюсове и минуси вкл. в контекста на доктрината „too big to fail“ или „TBTF“ (вж. фиг. 2).

Фигура 2. Моделиране на междубанкови операции в контекста на възможностите за каскадно заразяване на банковата система с риск от несъстоятелност

Източник: (Canedo & Jaramillo, 2009, p. 104)

За тази доктрина има научни изследвания много преди последните негативни свидетелства от 21 век, вж. (Pettway, 1980); (Hannan & Henweck, 1988). В по-ново проучване от 2017 г. (Kazandzhieva-Yordanova, 2017) се потвърждава, че доктрината TBTF има негативни последици. Това налага „предприемане на мерки за ограничаване намесата на държавата при неплатежоспособност на системно-важни банки“, като „... в ЕС такива мерки са предприети най-вече при надзора на системно-важните банки, изискванията за капитал, възможностите на банките да поемат загуби с вътрешни ресурси и да гарантират депозитите“ на вложителите.

Всяка кредитна институция израства и се развива върху своята основополагаща банкова и кредитна политика. Политиката на банката е основополагащ стълб за развитието на институцията. Този стълб е ограничен в движението си от макрорамката на закона и банковите регулаторните норми в Република България. Регулаторен орган на кредитните институции се явява Българска народна банка заедно с приетите от нея закони и наредби част от които са Закон за кредитните институции, Закон за банковата несъстоятелност, Закон за гарантиране на влоговете в банките, Наредба № 8 за капиталовите буфери на банките, Наредба №11 за управлението и надзора върху ликвидността на банките и други.

Друг регулаторен елемент, върху който следва да стъпва банковия мениджмънт, при определяне на своята политика е Регламент (ЕС) № 575/2013 на европейския парламент и на съвета, от 26 юни 2013 година, относно пруденциалните изисквания за кредитните институции и инвестиционните посредници и за изменение на Регламент (ЕС) № 648/2012, както и на Директива 2013/36/ЕС на европейския парламент и на съвета от 26 юни 2013 година относно достъпа до осъществяването на дейност от кредитните институции и относно пруденциалния надзор върху кредитните институции и инвестиционните посредници, за изменение на Директива 2002/87/ЕО и за отмяна на директиви 2006/48/ЕО и 2006/49/ЕО. Цитираните рамково споразумение и директива са известни на широката общественост като Базел III. Стандартът Базел III въвежда изискванията за изчисляване на съотношението на капиталова адекватност, съотношението на базовия собствен капитал от първи ред и съотношението на капитала от първи ред, както и капиталовите изисквания за кредитен, пазарен и операционен риск. Дефинират се минималният размер, елементите и структурата на собствения капитал на кредитните институции и минималните капиталови изисквания за поеманите от тях рискове.

В дисертационния труд се прави подробен анализ на кредитната политика на Райфайзенбанк (България) ЕАД като основен управленски инструмент за превенция при банкова несъстоятелност. Оценява се капиталовата адекватност и спазването на изискванията за регулаторен капитал като пряк ангажимент на ръководството на Райфайзенбанк (България) ЕАД, която банка в дисертационния труд е приета за бенчмарк за банковата система с оглед на нейната стопроцентова собственост на водеща европейска кредитна институция и приложение на най-добри международни практики за добър банков мениджмънт.

На тази основа е представен таблично (вж. табл. 1) общият размер на рисковите експозиции и съотношения на капиталова адекватност към 31 декември 2015 г. (в хил. лв.), като първа отчетна година след изключването на КТБ от системата на статистическо наблюдение на БНБ, както и тренда за изменение на балансовите позиции до 2019 год. чрез индекси за изменение (вж. табл. 2). От табл. 1 и табл. 2 (с базисни индексни данни за 2015 год.) е видно как след интегриране на стандартите за рискови експозиции влияещите ключови показатели търпят позитивна промяна и респ. оказват положително влияние върху капиталовата адекватност на избраната за бенчмарк в дисертационния труд търговска банка.

За оценка качеството на банковата политика във фокуса на анализа се поставят тенденциите в активите на банката, депозитната база на клиентите, размера на отпуснатите кредити, динамиката в печалбата, пазарната позиция на банката спрямо другите банки за страната, както и коефициента на отношението на приходите от лихви спрямо разходите за лихви като основен източник на самофинансиране на капиталовия растеж на банката. С най-съществена научно-приложна важност са данните от корелограмата на лихвените коефициенти (отношението на приходите от лихви спрямо разходите за лихви) за банковата система и Райфайзенбанк (България) ЕАД (вж. фиг. 3 и фиг. 4).

Таблица 1.

Рискови експозиции на „Райфайзенбанк“ ЕАД към 31.12.2015 год.

в хиляди лева	
ОБЩ РАЗМЕР НА РИСКОВИТЕ ЕКСПОЗИЦИИ	3,233,231
РАЗМЕР НА РИСКОВО ПРЕТЕГЛЕНИТЕ ЕКСПОЗИЦИИ ЗА КРЕДИТЕН РИСК, КРЕДИТЕН РИСК ОТ КОНТРАГЕНТА И РИСК ОТ РАЗСЕЙВАНЕ И СВОБОДНИ ДОСТАВКИ	2,741,475
Стандартизиран подход	63,180
Класове експозиции при стандартизирания подход с изключение на секюритизиращи позиции	63,180
Предприятия	3,285
На дребно	12,131
Обезпечени с ипотека върху недвижими имоти	828
Експозиции в неизпълнение	559
Други позиции	46,377
Вътрешнорейтингов подход	2,678,295
Вътрешнорейтингови подходи, когато не се използват собствени оценки за загуба при неизпълнение и конверсионни коефициенти	1,770,396
Институции	383,438
Предприятия - МСП	809,844
Предприятия – Специализирано кредитиране	29,735
Предприятия - други	547,379
Вътрешнорейтингови подходи, когато се използват собствени оценки за загуба при неизпълнение и/или конверсионни коефициенти	886,660
На дребно – МСП обезпечени с недвижими имоти	131,331
На дребно – други, различни от МСП, обезпечени с недвижима собственост	279,391
На дребно – квалифицирани револвиращи	43,013
На дребно – други МСП	60,061
На дребно – други, различни от МСП	372,864
Капиталови инструменти по вътрешнорейтинговия подход	21,239
ОБЩ РАЗМЕР НА ЕКСПОЗИЦИИТЕ КЪМ ПОЗИЦИОНЕН, ВАЛУТЕН И СТОКОВ РИСК	16,750
Размер на експозициите към позиционен, валутен и стокъв риск при стандартизирани подходи	16,750
Търгуеми дългови инструменти	16,750
в хиляди лева	
ОБЩ РАЗМЕР НА РИСКОВИТЕ ЕКСПОЗИЦИИ ЗА ОПЕРАЦИОНЕН РИСК	474,943
Стандартизиран / Алтернативен стандартизиран подход при операционния риск	474,943
ОБЩ РАЗМЕР НА РИСКОВИТЕ ЕКСПОЗИЦИИТЕ КЪМ РИСКА ОТ КОРЕКЦИЯ НА КРЕДИТНАТА ОЦЕНКА	63
Стандартизиран метод	63
Съотношение на базовия собствен капитал от първи ред	25.67%
Излишък(+)/Недостиг(-) на базов собствен капитал от първи ред	684,524
Съотношение на капитала от първи ред	25.67%
Излишък(+)/Недостиг(-) на капитала от първи ред	636,025
Съотношение на обща капиталова адекватност	36.78%
Излишък(+)/Недостиг(-) на общия капитал	930,486

Източник: Изчисления по данни на БНБ и ТБ.

Таблица 2.

Ключови коефициенти за рентабилност и индекси на изменение на селектирани позиции на „Райфайзенбанк“ ЕАД по счетоводния баланс и отчета за приходите и разходите за периода 2015-2019 год.

(Заб. 2015 год. = 100)

1.Счетоводен баланс

1.1 Активи

Хил.лв.

	Балансова стойност 31-12-15	2015	2016	2017	2018	2019
Пари и парични салда при ЦБ и други депозити на виждане	1,328,946	100	88	105	106	101
Финансови активи, държани за търгуване	57,855	100	73	99	103	107
Финансови активи, отчитани по справедлива стойност в печалбата или загубата	5,405	100	42	43	525	486
Финансови активи на разположение за продажба	175,631	100	215	304	320	297
Кредити и вземания	4,284,106	100	94	103	130	156
Инвестиции в дъщерни предприятия, съвместни предприятия и асоциирани предприятия	8,421	100	308	656	641	650
Материални активи	20,191	100	125	142	174	372
Нематериални активи	18,169	100	116	130	199	246
Други активи	19,745	100	123	181	197	95
ОБЩО АКТИВИ	6,450,204	100	98	108	121	137

1.2 Пасиви

Хил.лв.

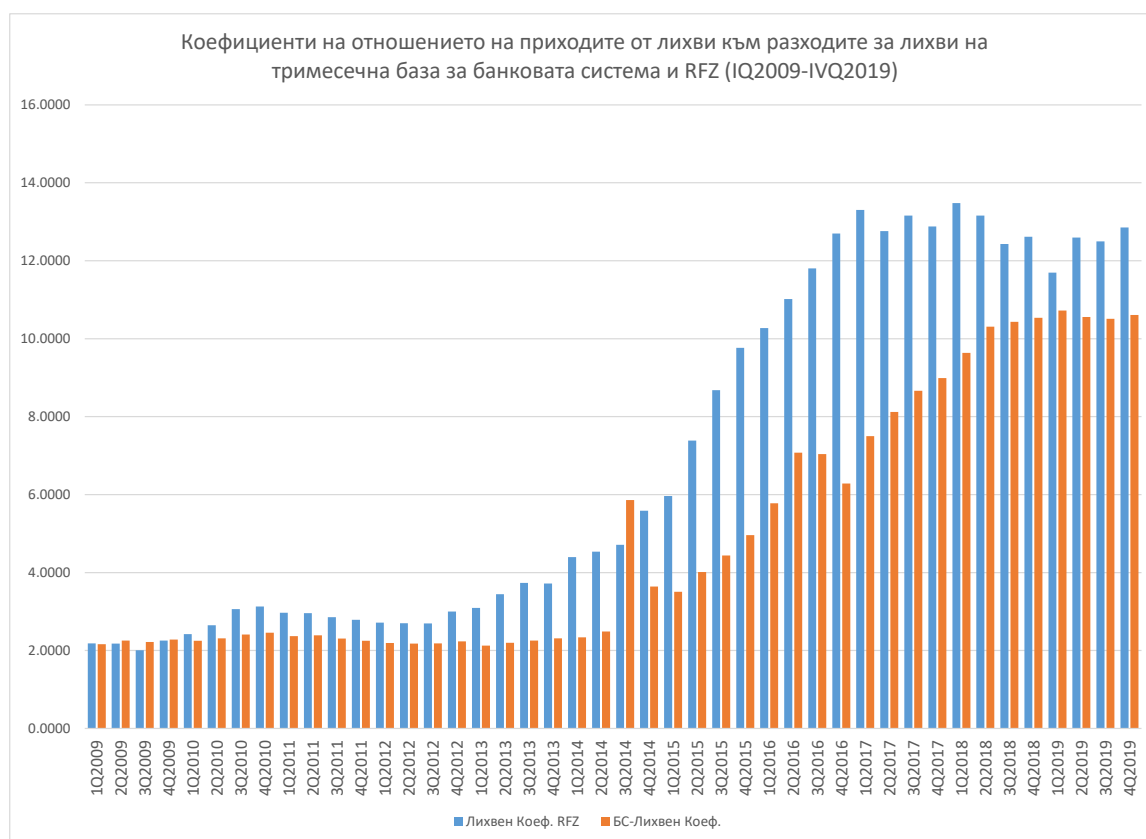
	Балансова стойност	2015	2016	2017	2018	2019
Финансови пасиви, държани за търгуване	2,596	100	240	279	460	359
Финансови пасиви, оценени по амортизирана стойност	5,527,054	100	97	109	123	142
Провизии	19,323	100	131	144	168	168
ОБЩО ПАСИВИ	5,548,973	100	98	109	124	142

1.3 Собствен капитал	Хил.лв.					
	Балансова стойност	2015	2016	2017	2018	2019
Капитал	603,448	100	100	100	100	100
Неразпределена печалба	236,387	100	74	74	35	35
Печалба или загуба, която се отнася към собствениците на дружеството	61,425	100	216	220	215	215
ОБЩО СОБСТВЕН КАПИТАЛ	901,231	100	101	103	101	102
ОБЩО СОБСТВЕН КАПИТАЛ И ОБЩО ПАСИВИ	6,450,204	100	98	108	121	137

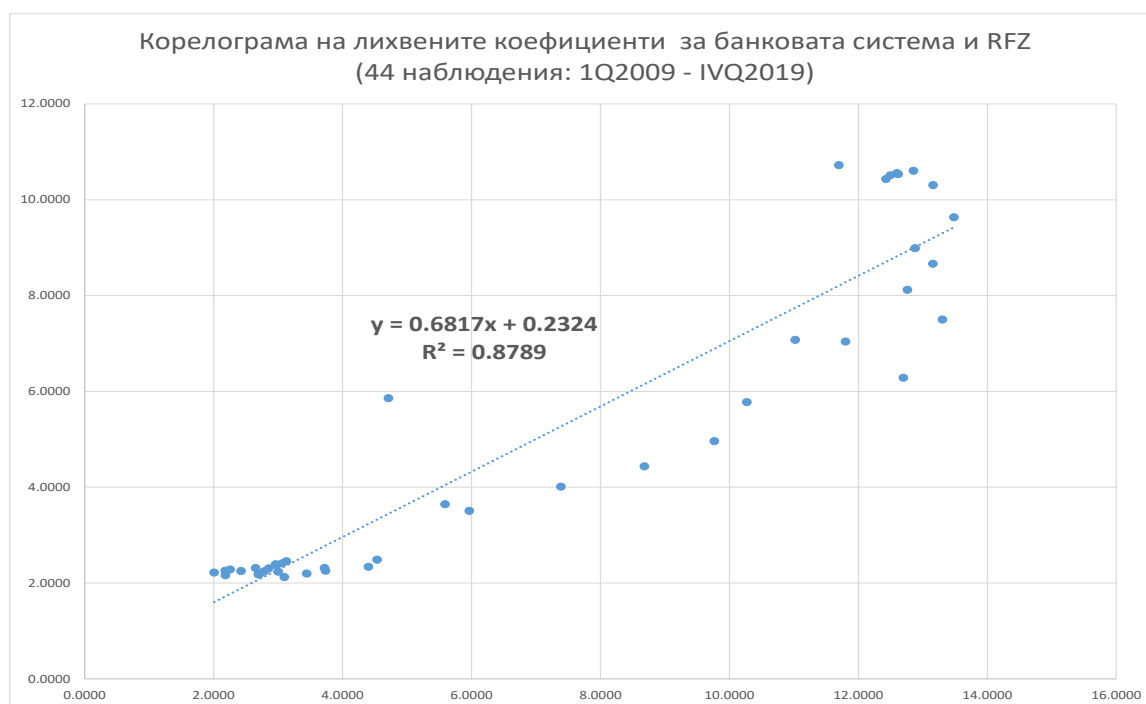
2.Отчет за приходите и разходите	Хил.лв.					
	Текущ период	2015	2016	2017	2018	2019
Приходи от лихви	244,489	100	92	83	86	94
(Разходи за лихви)	31,992	100	62	49	51	58
Приход от дивиденди	331	100	130	203	4486	3295
Приходи от такси и комисиони	84,357	100	104	113	142	168
(Разходи за такси и комисиони)	16,097	100	106	121	150	200
Нетни печалби или (-) загуби от финансови активи и пасиви	13,252	100	115	142	49	53
Други оперативни приходи	2,192	100	97	153	90	152
(Други оперативни разходи)	3,006	100	107	559	663	914
НЕТЕНОБЩ ОПЕРАТИВЕН ПРИХОД	292,971	100	104	92	101	107
(Административни разходи)	160,128	100	95	84	85	87
(Амортизация)	11,051	100	103	121	131	238
ПЕЧАЛБА ИЛИ (-) ЗАГУБА ЗА ГОДИНАТА	61,425	100	216	220	215	215
Коефициент на лихвена рентабилност	7.64	100	149	170	169	162
Коефициент на рентабилност на таксите	5.24	100	98	93	95	84
ROE	6.82%	100	214	214	213	211

Източник: БНБ и собствени изчисления

Аналитичните данни (вж. табл. 3) за „Райфайзенбанк“ ЕАД и банковата система показват максимално висока степен на корелационна обвързаност с нива на коефициента на корелация от +94% и коефициент на детерминация от 0,88 при 44 наблюдения за 11 годишен период 2009-2019 год. при статистическа значимост на зависимостта по F критерия на Фишер.

Фигура 3. Лихвен коефициент на „Райфайзенбанк“ ЕАД и кредитната система за периода 2009 – 2019 год. (тримесечни данни)

Фигура 4. Корелограма на лихвения коефициент на „Райфайзенбанк“ ЕАД и кредитната система за периода 2009 – 2019 год. (тримесечни данни)

Таблица 3.

Регресионна статистика и анализ на вариацията на зависимостта на лихвения коефициент на „Райфайзенбанк“ ЕАД и кредитната система за периода 2009 – 2019 год. (тримесечни данни)

Regression Statistics						
Multiple R	0.937514					
R Square	0.878932					
Adjusted R Square	0.876050					
Standard Error	1.151795					
Observations	44					
ANOVA						
	<i>df</i>	<i>SS</i>	<i>MS</i>	<i>F</i>	<i>Significance F</i>	
Regression	1	404.5083	404.5083	304.9138	0.0000	
Residual	42	55.7185	1.3266			
Total	43	460.2268				
	<i>Coefficients</i>	<i>Standard Error</i>	<i>t Stat</i>	<i>P-value</i>	<i>Lower 95%</i>	<i>Upper 95%</i>
Intercept	0.23236	0.32288	0.71966	0.47572	-0.41923	0.88395
Лихвен Коеф. RFZ	0.68168	0.03904	17.46178	0.00000	0.60290	0.76046

На тази база, в рамките на изложението в глава втора, могат да се обобщят следните по-важни изводи и констатации:

Първо. В международен план се установяват три типа от приложими политики за управление на кризи в кредитната система при банкова несъстоятелност: (а) **политика** на ликвидация на „токсичния елемент“ в банковата система по примера на „Лемън Брадърс“ в САЩ от 15.09.2008 г. чрез доброволна процедура по неплатежоспособност, заявена от мениджмънта на банката пред съответния регулаторен орган; (б) **политика** на подкрепа за изпадналата във финансово затруднение институция, чрез одържавяване и план за реформи по примера на Northern Rock във Великобритания от 2007-2008 г. и гръцките банки от гръцката дългова криза след 2010 г.; (в) **политика** на ликвидация на „токсичния елемент“ в банковата система по примера на КТБ в България чрез регулаторно

наложена процедура по несъстоятелност. Всяка от трите политики има своите плюсове и минуси, но категорично оказва „стресиращо“ за банковите системи и икономическите агенти въздействие с дългосрочни последици, вкл. в контекста на доктрината TBTF (Calomiris & Herring, 2013).

Второ. Кредитната политика е израз на плановете и действията на банката в сферата на кредитните операции. Тя обхваща начина и направленията за използване на собствените и привлечените средства, съдържанието, обема и качеството на кредитния портфейл, условията на кредитните лимити и други. Установила се е максимата, че „Кредитната политика е изкуството правилно да се предоставят парите като заеми“. Регулирането на кредитите за бизнеса, изразени чрез краткосрочните и дългосрочни кредити, има съществена роля и проблемите, свързани с тях са изключително дискуссионни и значими за фирменото и банковото управление. Ако кредитът не бъде използван по най-ефективния начин, то той може да се превърне в силно възпиращо средство с негативно влияние не само за кредитополучателите, но и за институциите, предоставили кредита. Поради тази причина фокусът е насочен именно към проблемите свързани с кредитната дейност на банките и контрола им върху риска. Тук аналитичният фокус е върху същността и анализа на кредитната политика и риска при кредитирането на корпоративни клиенти, както и върху системата за банков контрол при отпускане на кредит. Последният се определя за основополагащ за ограничаването на първоначалния и текущ риск от евентуални загуби за заемотателя и увеличава сигурността от възвръщаемост при банкирането.

Трето. Целта на управлението на кредитния риск в изследвана като бенчмарк кредитна институция е максимализиране на доходността от активите при поддържане на рисковата експозиция в рамките на приемливи параметри и придържане към кредитната политика. Анализът установява, че банките създават и прилагат стриктни процедури при кредитирането,

поддържат адекватна кредитна администрация и непрекъснато следят, измерват и контролират кредитния риск. В процеса на кредитиране се прилагат детайлизирани разписани процедури относно анализа на икономическата целесъобразност и логиката на всеки един бизнес план, видовете обезпечение, които са приемливи за банката, контрола върху използването на отпуснатите средства и администрирането, свързано с тази дейност. В зависимост от размера си, кредитите следва да се одобряват от специализирани звена като в ЦУ на ТБ съгласно нивата им на компетенции. От своя страна ТБ ежемесечно организира оценка на рисковата експозиция, произтичаща от кредитния портфейл. Това включва класифициране и провизиране на кредитите в него съгласно регулаторните изисквания. Самото предоставяне на кредити от банките на икономическите субекти решава важни задачи. Удовлетворяват се нуждите на икономиката от „свежи“ финансови средства за непрекъснато протичане на производствения процес като по този начин се повишава и неговата ефективност и рентабилност. От друга страна, кредитът е източник за формиране на доходи за самата банкова институция. За да повишава ефективността от дейността си, банката трябва да поддържа кредитния портфейл в такова състояние, което и позволява да повишава доходността и да ограничава риска. Основно значение има водената кредитна политика, която се базира на целите на банката и банковата стратегия, приети от собствениците ѝ. Това изисква отлично познаване особеностите на кредитните операции, пазарните условия, конюктурата и правната уредба. Кредитната политика не следва да се възприема като нещо вечно, консервативно, което не търпи промени. Препоръчителният подход към развитието на банковата кредитна политика е тя системно да се доработва, прецизира и допълва. Така във всеки един момент адекватно и своевременно може да се реагира на промените, протичащи във вътрешната и обкръжаващата банката външна среда. Кредитната политика установява за банките принципи, върху които да се

организира кредитирането и влогонабирането като „търговия с пари“, т.е.: балансираност на икономическите интереси на различните категории стопански субекти; съответствие между действителната стопанско-управленческа компетентност и нормативно предписаната такава; елиминиране на негативните субективни влияния, за защита репутацията на кредитната институция; отчитане и метрифициране на кредитоспособността на клиента; минимализиране на рисковете и поемане на допустими такива.

Глава трета. МЕТОДИЧЕСКИ, РЕГУЛАТОРНИ И ПРИЛОЖНИ АСПЕКТИ ПРИ УПРАВЛЕНИЕ НА БАНКОВАТА НЕСЪСТОЯТЕЛНОСТ

В трета глава се тестват следните изследователски хипотези:

- Централизираният фонд за гарантиране влоговете в банките, с правомощията си за назначаване на квестори и синдици, се явява ефективен *in medias* инструмент за ефективно управление на криза, породена от банкова несъстоятелност, който генерира допълнителни ефективни решения за подобряване защитата имуществото на банката в несъстоятелност и итеративно репатриращо възстановяване на гаранционните ресурси в самия фонд.

- Стрес-тестовите са съвременния отговор на регулаторните власти за ранно предупреждение и *ex ante* диагностика на балансовите позиции на звената от финансово-кредитната система, като идентифицира тези със слаба имунизация и надеждно аргументира формиране на резерви срещу системни кризи и неблагоприятни икономически сценарии в развитието.

На този основа се поставят за решаване следните изследователски задачи в глава трета:

- Да се изследва в генезис, емпирика и последствия най-тежкия за периода на българско еврочленство проблем в българската финансово-

кредитна система – банковата несъстоятелност на КТБ, вкл. предизвикателствата и проблемите по управление балансовите позиции при максимална защита на обществения интерес.

- Да се развият и структурират методическите основи на стрес-тестовите като съвременен метод за превенция и ранно предупреждение за потенциални банкови кризи и решения за делицензиране чрез процедура по банкова несъстоятелност.

С оглед на така формулираната хипотези и задачи глава трета е структурирана в следните обособени части. В параграф 1 фокусът е поставен върху генезиса, проблемите и решенията в процеса на банкова несъстоятелност на КТБ, вкл. регулаторните механизми за действие и противодействие при банкова несъстоятелност и еволюцията в нормативната уредба у нас за целите на процедурите по осребряване имуществото на банката в несъстоятелност. В параграф 2 се изследва международния опит, предлагат се решения и развиват идеи за системни показатели в методиката за стрес-тестове, които водят до *ex ante* превенция на бъдещи кризи, съпоставими с банковата несъстоятелност на КТБ.

На 06.11.2014 г. на основание чл. 36, ал. 2, т. 2, чл. 103, ал.1, т.1, ал. 2, т. 25 и чл.151, ал.1, предл. първо от Закона за кредитните институции и чл. 16, т. 15 от Закона за Българската народна банка, Управителният съвет на БНБ отнема лиценза за извършване на банкова дейност на „Корпоративна търговска банка“ АД.

На 20.10.2014 г. с писмо № БНБ-122230/20.10.2014 г. квесторите на КТБ внасят в БНБ докладите на „Ърнст енд Янг Одит“ ООД, „Делойт България“ ООД и „Афа“ ООД. Одиторските фирми практически извършват анализа и оценката на основните балансови позиции и издадените банкови гаранции от КТБ в периода 05.08 – 20.10.2014 г. При анализа се прилагат принципите за признаване и оценяване съгласно приложимите международни стандарти за финансова отчетност. Оценката е на база на

отчетените по регистрите на банката към 30.06.2014 г. активи и банкови гаранции с отразяване на всички съществени събития до 30.09.2014 г., които имат или могат да окажат влияние върху анализа. Заключение на одиторските фирми е за необходимост от обезценки на активи на КТБ в общ размер на 4222 млн. лева и наличие на множество транзакции между свързани лица (вж. табл. 4).

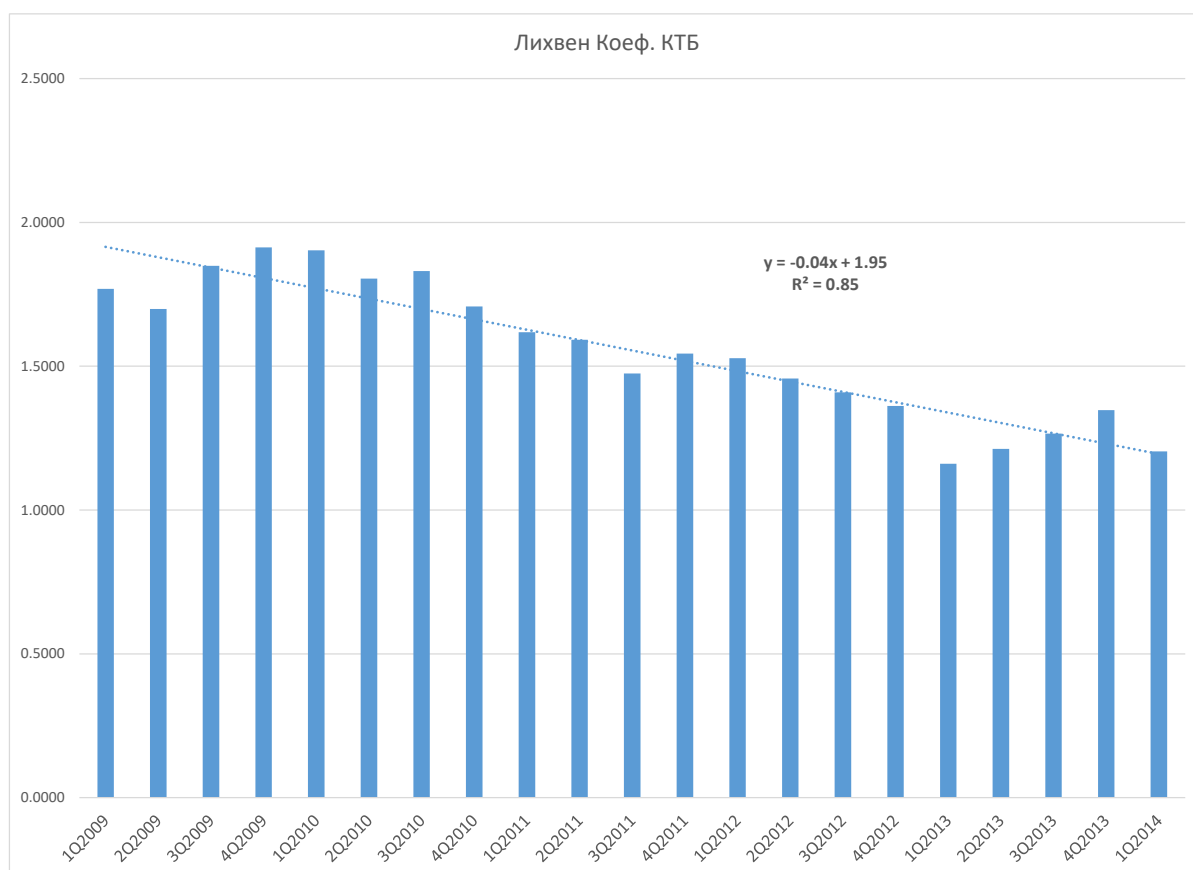
Таблица 4.

Одиторска оценка на балансовите позиции на КТБ

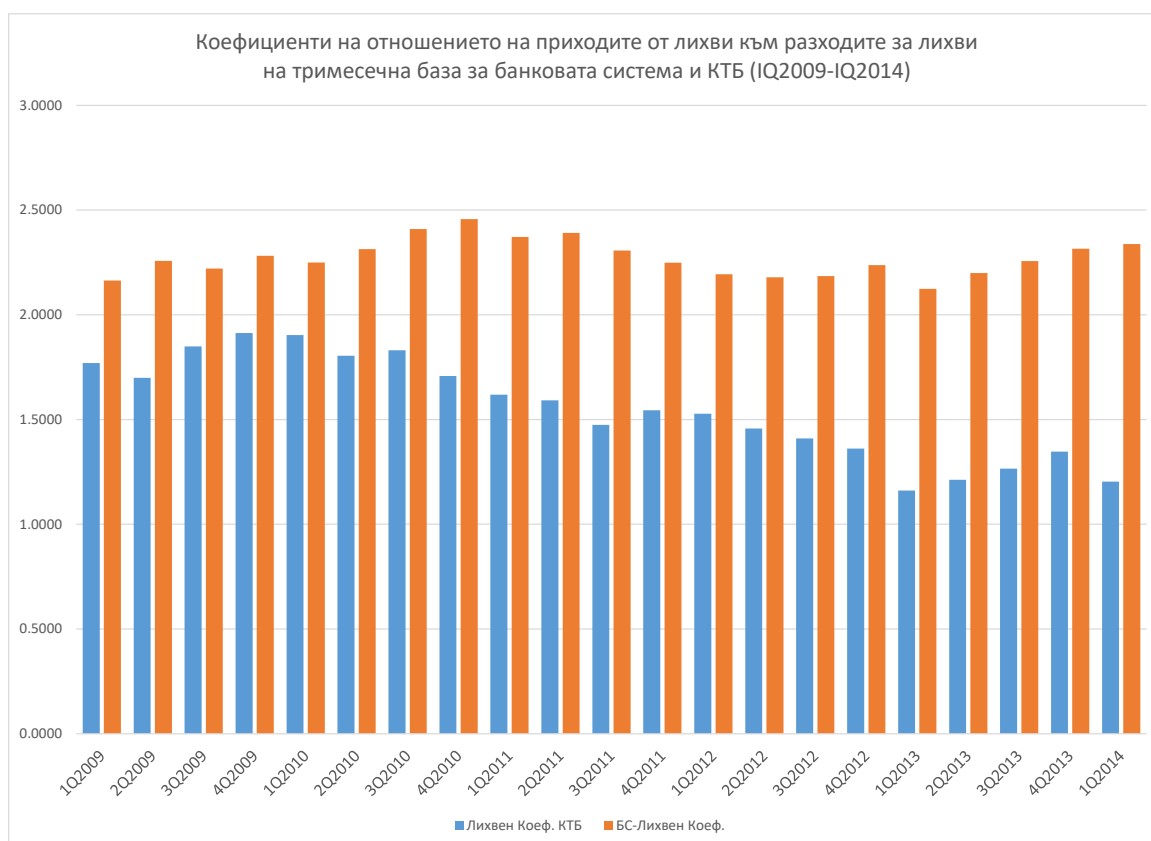
Балансова позиция	Стойност според регистрите на банката към 30.06.2014 г.	Стойност според регистрите на банката към 30.09.2014 г.	Необходима обезценка на база на извършения анализ и оценка
	<i>млн.лв.</i>	<i>млн.лв.</i>	<i>млн.лв.</i>
Предоставени кредити на нефинансови институции и други клиенти (кредитен портфейл)	5 301	5 335	-4 057
Инвестиции на разположение за продажба (инвестиционен портфейл)	380	376	-144
Ценни книжа (инвестиции) държани за търгуване (портфейл за търгуване)	11	9	0
Други активи	353	141	-3
Имоти, собственост на банката	60	59	-18
Инвестиция в ТБ Виктория	5	5	0
Обща сума	6 109	5 925	-4 222

Източник: БНБ

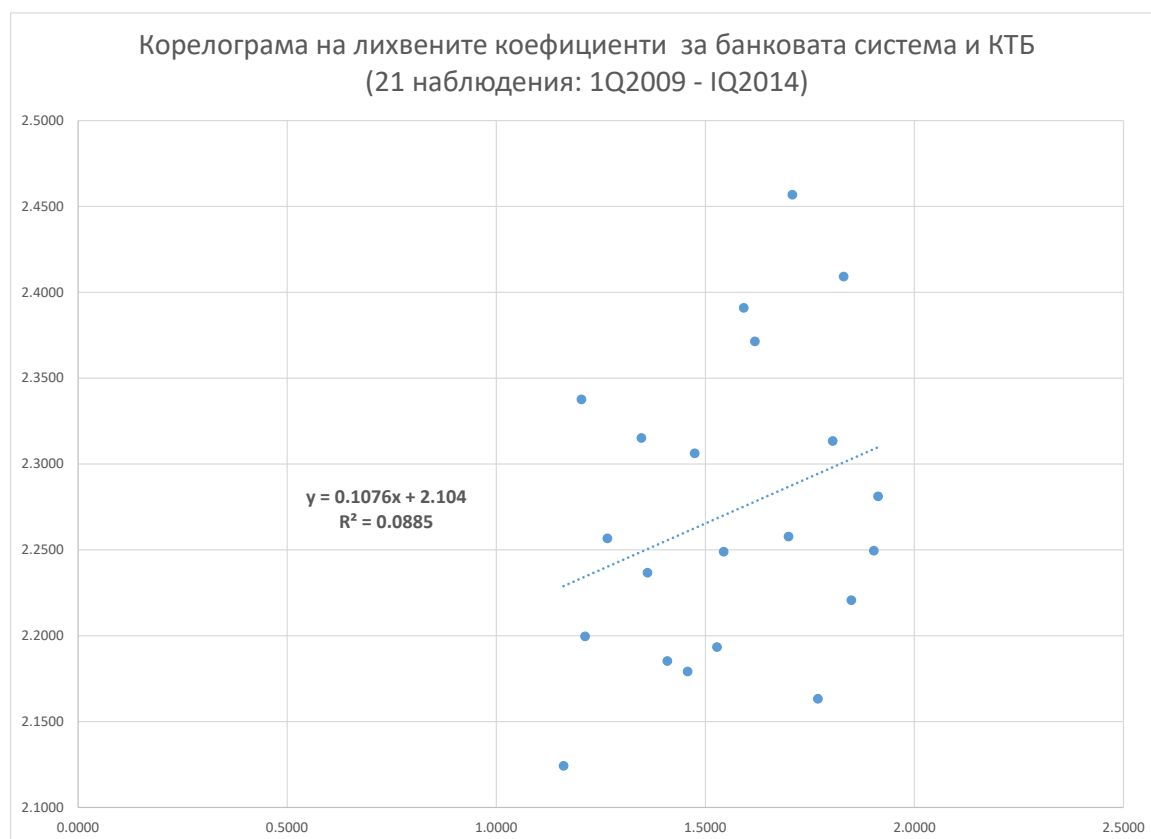
Тези транзакции могат да се систематизират в три основни групи: придобиване на активи, акции и дялове с ресурси на банката; погасяване на кредити с настъпил падеж чрез тяхното револвиране през вторично кредитиране към трети лица и междуфирмено финансиране на падежираните суми; ресурсно осигуряване на кредитни средства от банката на нарастването на нейния капитал с цел поддържане на изискванията за капиталова адекватност. Анализът установява ясен устойчив негативен тренд на силно редуциране на лихвения коефициент за КТБ за 5-годишен период от 2009-2013 год. с абнормално акумулиране на депозити на висока лихвена цена, превишаващо средните за системата показатели (вж. фиг. 5 и фиг. 6).

Фигура 5.

Фигура 6.

Фигура 7.

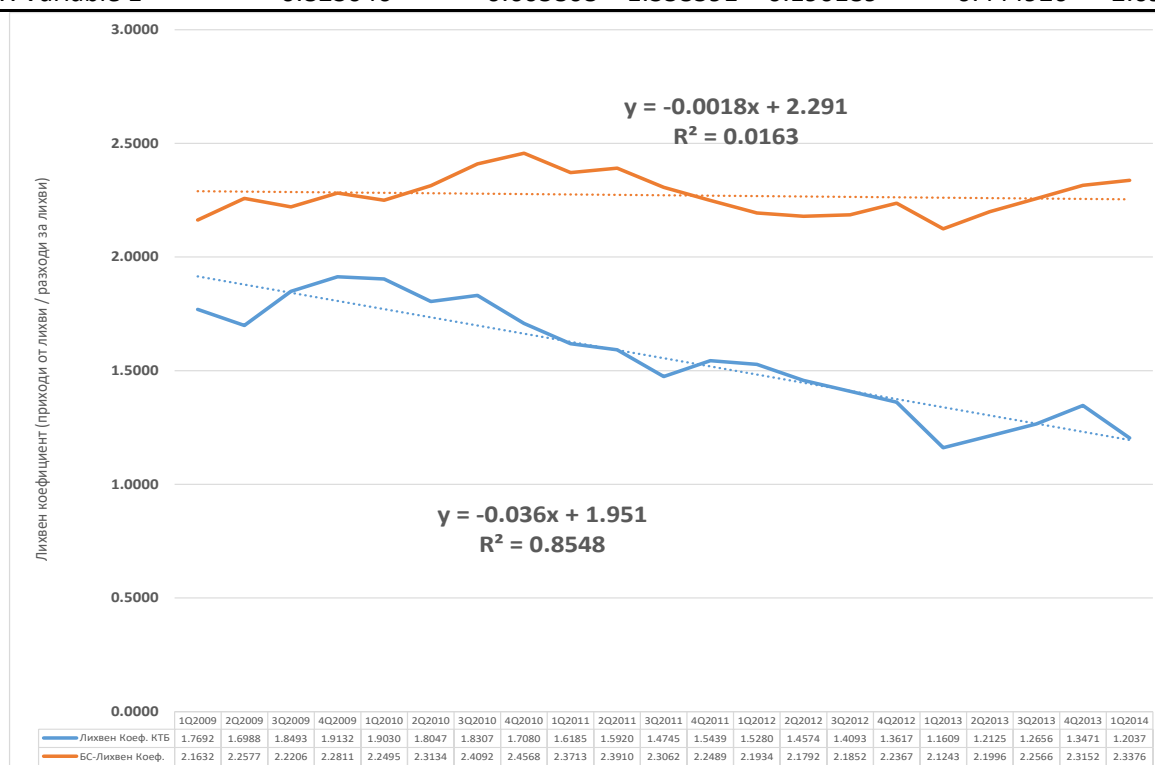
Таблица 5.

Анализ на вариацията и регресионна статистика на зависимостта на лихвения коефициент на КТБ от лихвения коефициент на банковата система за периода IQ'2009 – IQ'2014 г.

Regression Statistics	
Multiple R	0.297564
R Square	0.088544
Adjusted R Square	0.040573
Standard Error	0.236723
Observations	21

ANOVA					Significance F
	df	SS	MS	F	
Regression	1	0.103433	0.103433	1.845769	0.190189
Residual	19	1.064720	0.056038		
Total	20	1.168152			

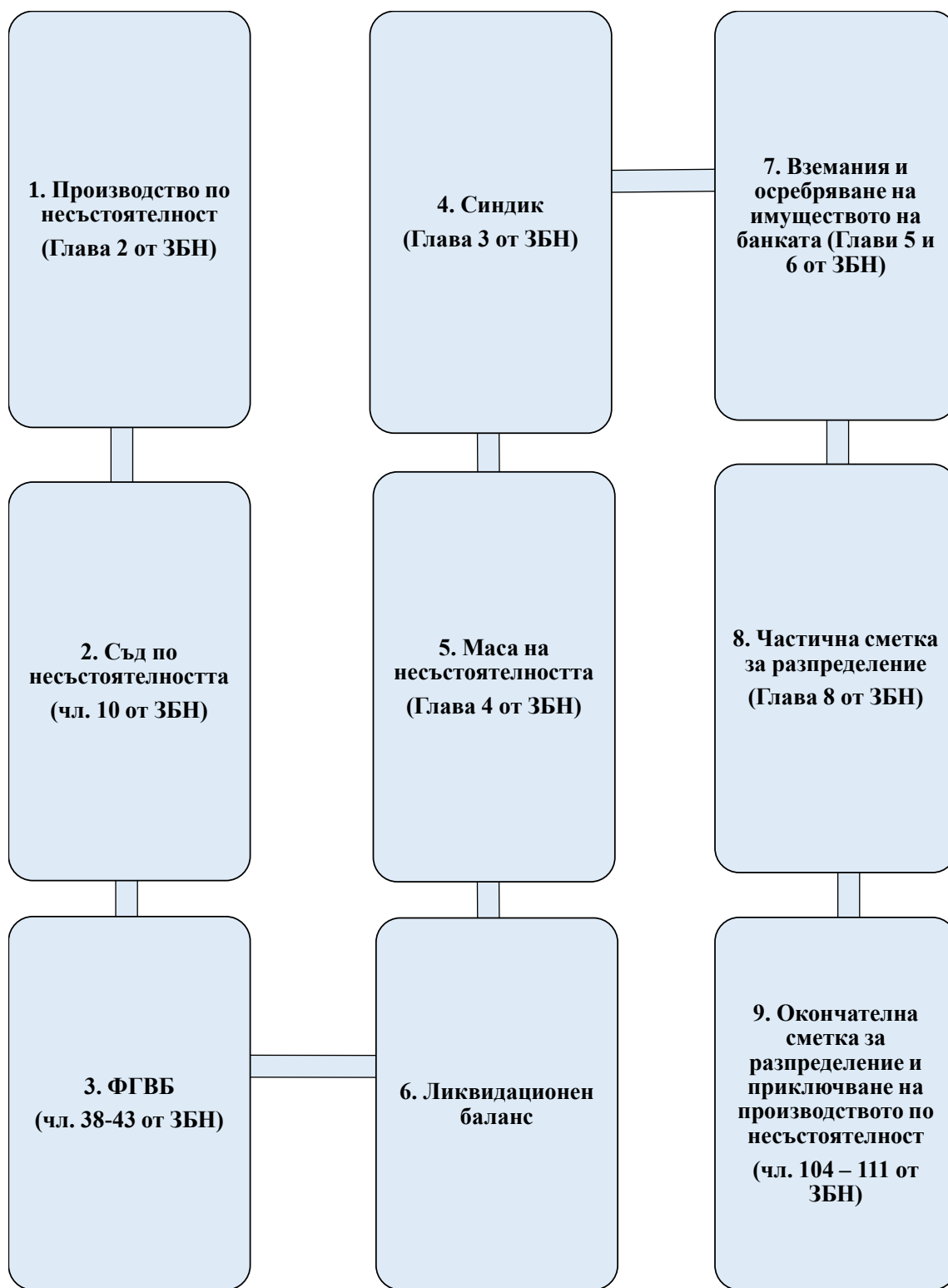
	Coefficients	Standard Error	t Stat	P-value	Lower 95%	Upper 95%
Intercept	-0.314506	1.376927	0.228412	0.821767	-3.196448	2.567435
X Variable 1	0.823046	0.605808	1.358591	0.190189	-0.444926	2.091017

Фигура 8. Регресионни линии на лихвения коефициент за КТБ и банковата система за периода IQ'2009 – IQ'2014 г.

От регресионната статистика (вж. табл. 5) и графиките (вж. фиг. 6, 7 и 8) ясно се доказва, че между двете променливи, измерващи превишението на приходите от лихви спрямо разходите за лихви в банковата система и КТБ няма статистически значима зависимост както по F-критерия на Фишер, така и по мащабите на коефициентите на корелация от 0,297 и детерминация от едва 0,0885. Регресионната линия на тренда за КТБ е с устойчив негативен наклон и висок коефициент на детерминация от 0,8548. За разлика от изследваната кредитна институция банковата система поддържа едно устойчиво ниво на коефициента от около 2,2 пъти превишение на лихвените приходи спрямо лихвените разходи при близък до нулата наклон на регресионната линия на тренда и също така почти нулево значение на коефициента на детерминация.

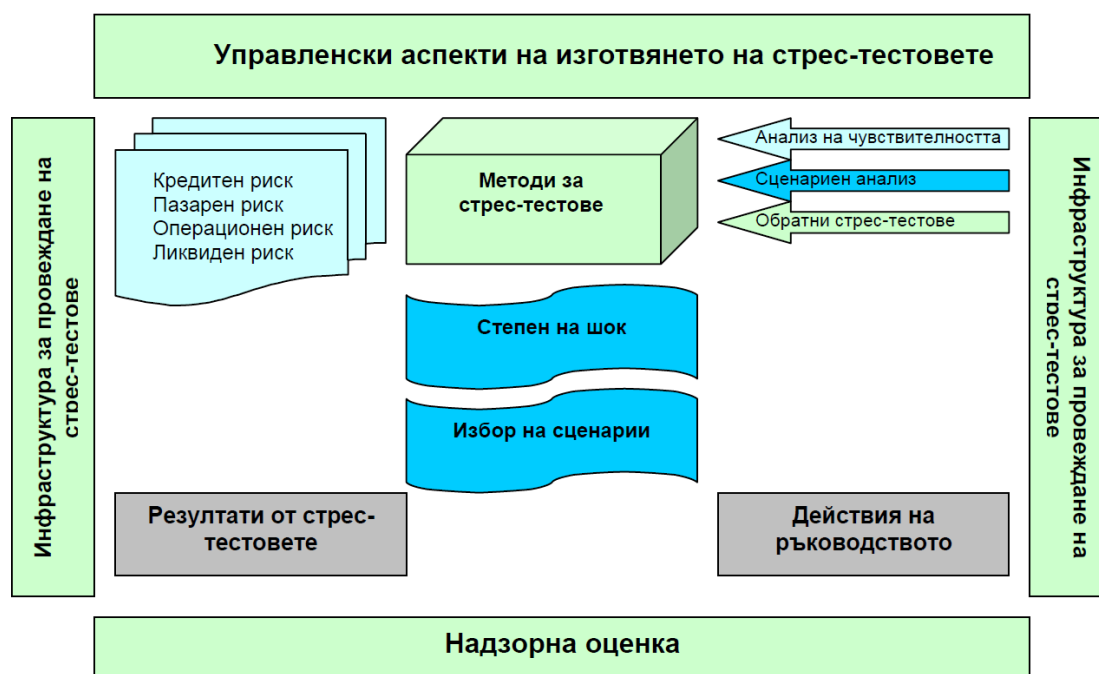
На база на анализа на действията по повод несъстоятелността на КТБ в дисертационния труд се съставя вербално-графичен модел за управление балансовите позиции на банката в несъстоятелност, който обхваща девет отделни компонента и стартира с обявяване на производството по несъстоятелност до неговото приключване с окончателната сметка за разпределение (вж. фиг. 9). Отчита се, че при всички обстоятелства вземането на решения за стартиране на производство по несъстоятелност означава наличие на декапитализация, ликвидни проблеми и обезценка на пласменти в актива. Ето защо националният и международният опит сочи, че независимо от най-доброто стечение на обстоятелства по работа на всички ангажирани органи по производството, удовлетворяването на претенциите на кредиторите в пасива е частично, доколкото размера на претенцията не е в границите на покритието чрез ФГВБ.

Фигура 9. Вербално-графичен модел за управление на балансовите позиции на банката в несъстоятелност

При преглед на политиката на БНБ и ЕЦБ за превенция срещу банкова несъстоятелност като обект на анализ и оценка се поставя методиката за

подпомагане банките при въвеждането на подходящо управление на процеса по извършване на стрес-тестове като инструмент за управление на риска (вж. фиг. 10). Самата методика надгражда добри практики, натрупани от регулаторите във водещите икономики (Horvitz, 1980). Съставянето на подобни указания се обосновава с идеята да бъдат емпирично дефинирани и определени основните компоненти, които намират приложение при изграждането на ефективна рамка за провеждане на стрес-тестове – като инструмент за превенция срещу банкова несъстоятелност.

Фигура 10. Управленски аспекти на стрес-тестовите в банковата система
(Източник: БНБ)

В обобщение на множеството проучвания в обхвата на проблема за изготвяне и прилагане на надеждна методика за стрес тестове на кредитните институции като способ за ранно предупреждение и реакция при банкова несъстоятелност може да се достигне до извода, че под основно наблюдение за банковите балансови позиции, динамиката на кредитите и депозитите (Wiszniewski, 2010), както и ефекта от оперирането с тях върху капитала на

банката и неговата достатъчност по смисъла на показателите за капиталова адекватност.

В рамките изложението в глава трета могат да се обобщят следните по-важни междинни изводи и констатации:

Първо. На 06.11.2014 г. на база нормативни разпоредби от Закона за кредитните институции и чл. 16, т. 15 от Закона за Българската народна банка, Управителният съвет на БНБ отнема лиценза за извършване на банкова дейност на „КТБ“ АД. С това решение се поставя началото на един юридически безпрецедентен процес на управление на балансовите позиции и имуществото на системна търговска банка, поставена в процедура на несъстоятелност и управление чрез синдици. В публично оповестен окончателен доклад на Синдиците на банката от 23.9.2015 г. в рамките на 575 стр. е дадено подробно описание за констатирания в КТБ разрыв между принципи на кредитната политика и капиталов мениджмънт, осигуряващ функциониране на една ТБ при спазване на регулаторните стандарти за капиталова адекватност с експертна оценка на „погубените“ банкови ресурси в размер на над 4 млрд. лв.

Второ. Периодът от време между входирането на искането до съда и неговото произнасяне поражда действия от страна от мениджмънта на КТБ, и нейните клиенти, както от страната на актива на баланса, така и от страната на пасива на баланса. Именно за предотвратяване на каквито и да е злоумишлени действия, водещи до допълнително влошаване на финансовото състояние на кредитната институция е предвидено в правомощията на съда и постановяването на временни обезпечителни мерки, вкл. назначаване на синдик.

Трето. С указания на БНБ е разработена методика за подпомагане банките при извършване на прегледа на качеството на активите и стрес тестове като инструмент за управление на риска и превенция срещу банкова несъстоятелност. Видно от изведените данни е необходимостта от корекции

в балансите на ПИБ, Инвестбанк, Банка Пиреос България и Токуда банк, като последните две банки имат сравнително минималистични изисквания. Проучването на международния опит за провеждане на стрес тестове извежда на преден план групирането им от гл. т. на три критерия: **първи критерии** – Вид на стрес теста, където се отличават стрес тестове, провеждани от макропруденциалните власти за целите на оценка на широко-системните рискове, стрес тестове провеждани от микропруденциалните власти за надзорни цели и стрес тестове от вътрешния за банката риск мениджмънт за целите на оценка на политиките по капиталова адекватност; **втори критерии** – Фокус на стрес теста, където се отличават системни оценки на институционално ниво, измерващи основно платежоспособността или ликвидността, оценки върху първия и втория стълб на Базел II, както и оценки на финансови инструменти, инвестиционни портфейли, бизнес отрасли от институционални позиции за изготвяне на модели за вземане на решения от централния банков мениджмънт по отношение на реакция към различните рискове; и **трети критерии** – Подход за провеждане на стрес теста, който се групира в две категории, отгоре – надолу и обратното, отдолу – нагоре.

Заклучение

Управлението на осъществяваната от банките дейност изисква от тях детайлно и задълбочено познаване на технологията на банковото кредитиране и изучаване влиянието на различните фактори, въздействащи върху това, за да бъдат дейностите им печеливши и да се предпазят от загуби. Пред банките постоянно възникват проблеми от най-различен характер, чието разрешаване изисква наличието на огромен обем информация. Те трябва във всеки един момент да определят степента на риска, размера и срока на кредита, който може да се представи.

Чрез предоставянето на кредити от банките на икономическите субекти се решават ключови задачи. Тази задачи са както в посока удовлетворяване нуждите на икономическите агенти (основно фирми и населени) от допълнителни финансови средства за финансиране на процеса на възпроизводство на материалните активи, така и в посока повишаване ефективността на тези активи, вкл. тяхната енергийна ефективност. Естествено кредитът се явява източник, който формира лихвено възнаграждение за самата банкова институция. Ключова е политиката за банков мениджмънт при която повишаването на ефективността от дейността си банката трябва да става по пътя на поддържа в рамките на регулаторните стандарти на кредитния портфейл. Отклоненията от тези стандарти активира както надзорна санкция, така и влошава показателите по линията доходност–риск за кредитната институция като цяло. Паралелният сравнителен анализ между професионално и регулаторно издържано управление на балансовите позиции на търговската банка и управление, водещо до „капиталов“ дефицит позволява в дълбочина да се обследва проблема за банковата несъстоятелност било то като явление с външен (макроикономически) за банката характер или като резултат от чисто непрофесионални, а дори и криминални действия, поставящи под

риск самата кредитна институция, нейната база от клиенти (по операциите в актива, пасива и посредническите услуги) и националните рамка от опериращи икономически агенти. Независимо от представените идеи и виждания темата за банковата несъстоятелност може да се определи за перманентно актуална поради цикличния профил на развитие на банковата система и периодичните кризи, водещи до приложение на тези най-тежки процедури в банковата практика – банковата несъстоятелност.

Библиография към автореферата

- Basarir, Ç., & Toraman, C. (2014). Financial stability analysis in banking sector: a stress test method. *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (62), 129-144.
- Calomiris, C. W., & Herring, R. J. (2013). How to Design a Contingent Convertible Debt Requirement That Helps Solve Our Too-Big-to-Fail Problem. *Journal of Applied Corporate Finance*, 25(2), 39-62.
- Canedo, J. D., & Jaramillo, S. M. (2009). A network model of systemic risk: stress testing the banking system1. *Intelligent systems in accounting, finance and management*, 16(1-2), 87-110. doi:10.1002/isaf.295
- Furlong, F. (2011). Stress testing and bank capital supervision. *FRBSF Economic Letter*, 2011(20), 1-5.
- Haben, P., & Friedrich, B. (2015). Stress testing European banks: Lessons for risk managers. *Journal of Risk Management in Financial Institutions*, 8(3), 264-276.
- Hannan, T. H., & Henweck, G. A. (1988, May). Bank insolvency risk and the market for large certificates of deposit. *Journal of Money, Credit and Banking*, 20(2), 203-211.
- Horvitz, P. M. (1980, November). A Reconsideration of the Role of Bank Examination: Note. *Journal of Money, Credit and Banking*, 12(4), 654-659.
- Johnson, M., & Mamun, A. (2012). The Failure of Lehmon Brothers and its impact on other financial institutions. *Applied Financial Economics*, 375-385.
- Kazandzhieva-Yordanova, I. (2017). Too Big To Fail Doctrine And The Financial Safety Net. *Economic Archive / Narodnostopanski Arhiv*, I, 15-37.
- Lastra, R. (2008). Northern Rock, UK Bank Insolvency and Cross-border Bank Insolvency. *Journal of Banking Regulation*, 165-186.

- Pettway, R. H. (1980, March). Potential insolvency, market efficiency, and bank regulation of large commercial banks. *Journal of Financial and Quantitative Analysis*, 15(1), 219-236.
- Salvatore, D. (2007). *International Economics*. N.Y.: John Wiley and Sons Inc.
- Vogiazas, S., & Alexiou, C. (2013). Liquidity and the business cycle: empirical evidence from the Greek banking sector. *Economic Annals*, 109-120.
- Wiszniowski, E. (2010). Stress testing as a tool for simulating the effects of crisis in Banks. *Business and Economic Horizons*, 1(1), 58-66.
- Брусарски, Р., Захариев, А., & Манлиев, Г. (2015). *Финансова теория*. В. Търново: ФАБЕР.
- Вътев, Ж., & колектив. (2003). *Банково обслужване на икономическите агенти*. В.Търново: АБАГАР.
- Захариев, А., & Маринов, И. (2018). *България и Румъния: конвергенция и дивергенция (2007-2016 г.)*. Научно-практическа конференция с международно участие „Финансово-икономическата интеграция на България в ЕС за 10 години членство – предизвикателства и перспективи. АИ Ценов.
- Захариев, А., & Радков, Р. (2016). *Международни финанси*. В. Търново: Фабер.
- Захариев, А., Ангелов, А., Ганчев, Г., Братанов, П., Илиев, Н., Тодоров, Ж., & Петков, К. (2016). *Финансов анализ*. В. Търново: ФАБЕР.
- Кръстев, Л. (Март 2018 г.). Практически аспекти на финансовия контролинг във фирмата. *Народностопански архив*, 3-18.
- Маринов, Г. (2009). *Международни финанси*. Варна: Онгъл.

III. Насоки за бъдещи изследвания по темата на дисертацията

С посочените основни изследователски насоки, влизащи в обхвата на дисертационния труд, проблематиката по проучвания въпрос за банковата несъстоятелност не се изчерпва. Темата продължава да бъде актуална и може да се посочат следните насоки за бъдеща изследователска работа по нея:

1. Изследване влиянието на COVID-19 върху кредитните институции и възможността за генериране на нов по своя характер системен риск с характер на международен пренос на икономически смущения.
2. Изготвяне на сценарии и тестване влиянието на членството на България в Банковия съюз и чакалнята на Евроризоната върху основните показатели по методиката за стрес-тестове.
3. Обосновка на допълнителни предложения за изменения в нормативната уредба след изготвяне на окончателната сметка за разпределение и приключване на производството по несъстоятелност на КТБ с оглед още по добра превенция и защита на обществения интерес.

.

IV. Справка за научните и научно-приложни приноси в дисертационния труд

Първо. Изведена е авторска дефиниция за ролята на банковия синдик като особена и качеството нова форма на изява на институционализиран мениджър на банкова институция (в процедура на банкова несъстоятелност), чиито ефективни действия, навременни решения и превантивни инициативи с правозащитен и регулаторен характер пряко водят до саниране патриномиума на банката в несъстоятелност, чието имуществено осребряване формира ресурс за възстановяване средствата във Фонда за гарантиране на влоговете в банките.

Второ. Обосновани са седем взаимосвързани и допълващи се подходи за изграждане, анализ и управление на балансовите позиции на търговската банка - регулаторен подход; счетоводен подход; пазарен подход; фискален подход; борсов подход; управленски подход; ликвидационен подход, като последния намира приложение в процедурите по банкова несъстоятелност.

Трето. Емпирично е апробиран ключов показател за ранно предупреждение при банкова несъстоятелност – тренд на лихвения коефициент, установяващ разрива в отношението на приходите от лихви спрямо разходите за лихви за кредитната институция, съпоставено със средните такива за банковата система или приета за бенчмарк търговска банка.

Четвърто. Изграден и обоснован е девет етапен вербално-графичен модел за работата на банковия синдик при банкова несъстоятелност, чиито финален етап е изготвянето на окончателната сметка за разпределение и приключване на производството по несъстоятелност.

Пето. На база на анализ на тримесечни данни за периода 2009-2019 год. за системата на търговските банки, КТБ АД (до IQ'2014) и Райфайзенбанк ЕАД са изведени ключови анализи и доказателства за

наличие на финансови показатели и тенденции, явяващи се както идентификатори за ранно предупреждение за банкови кризи, така и за индикатори за бенчмарк развитие и управление на кредитна институция с „грижа на добър стопанин“.

Шесто. Изследвана е в дълбочина методиката за стрес-тестове на кредитни институции (по критериите вид на стрес теста, фокус и подход за провеждане) като са изведени обобщения и оценки с характер на възможности за усъвършенстване на инструментариума за ранно предупреждение при банкови кризи.

V. Списък с публикациите на докторанта

I. СТАТИИ (2 бр.)

1. **Marinova, Kr.** (2018) Bank Insolvency – regulatory challenges and empirical evidence. *Economic Archiv*, Vol. 2, стр. 58 – 67.
2. **Маринова, Кр.** (2018) Балансовите позиции и кредитната политика като фактори за превенция срещу банкова несъстоятелност. Годишен алманах научни изследвания на докторанти. Бр. XI, книга 14, стр. 262-273.

II. НАУЧНИ ДОКЛАДИ (2 бр.)

1. **Marinova, Kr.** (2018). The Bank Insolvency: a critical view on the regulatory role. IIIth International scientific and practical Internet conference “Actual issues of the financial market functioning in the conditions of the crisis in global economy”, Odessa, Ukraine, 26 – 27 of April, 2018, с.85-87, ISBN:
2. **Маринова, Кр.** (2018) Стрес тестовете като превенция срещу банкова несъстоятелност – емпирични свидетелства за българската банкова система, Международна научна конференция „Интеграционни процеси в глобалната икономика“, посветена на 25 години катедра „Международни икономически отношения“ Свищов, 11–12 май 2018 г. стр. 145-149, ISBN (Online) 978-954-23-1667-1; ISBN (Print) 978-954-23-1666-4.

VI. Справка за съответствие с националните изисквания по Правилника за приложение на Закона за развитие на академичния състав в Република България

Национално изискване в брой точки: 30

Брой статии, индексирани в НАЦИД: 2 бр.

Брой точки от статии, индексирани в НАЦИД: **20,00**

Брой доклади, индексирани в НАЦИД: 2 бр.

Отчетени от автора точки чрез научни доклади: **20,00**

Общ сбор точки: **40,00** > 30,00

VII. Декларация за оригиналност на дисертационния труд

Дисертационният труд е автентичен и представлява собствена научна продукция на автора. В него са използвани авторски идеи, текстове и визуализация чрез графики, схеми, таблици и формули, като са спазени всички изисквания на Закона за авторското и сродните му права чрез надлежно цитиране и позоваване на чужда авторска мисъл, както и данни, включително:

1. Постигнатите в дисертационния труд резултати и изведени приноси са оригинални и не са заимствани от изследвания и публикации, в които авторът няма участия.
2. Представената от автора информация във вид на копия на документи и публикации, лично съставени справки и др. съответства на обективната истина.
3. Научните резултати, които са получени, описани и/или публикувани от други автори, са надлежно и подробно цитирани в библиографията.

.....

Докт. Кристи Маринова